

Vývoj psychiky dítěte

Distanční text

1 Celkový obraz

O modulu

Modul je určen žákům 3. ročníku, doplňuje výuku vývojové psychologie.

Může sloužit i žákům 4. ročníků k zopakování učiva a k přípravě k maturitě.

Získané informace využije žák i v jiných odborných předmětech např. v ošetrovatelství, ošetřování nemocných (praxe na dětských odděleních, v kojeneckém ústavu).

Jedná se o stěžejní modul vývojové psychologie. Na něj pak navazuje vývojová psychologie dospělých a starých lidí.

Znalost psychologie je nezbytná pro práci ve zdravotnictví, pomáhá zdravotnickým pracovníkům jednak po stránce profesní - jak porozumět nemocným, a pomáhá i jim samotným zvládat náročné povolání.

Modul je doplněn cvičením, kontrolními otázkami ,autotesty a fotografiemi dětí v jednotlivých vývojových obdobích.

Pomůcky a nástroje

PC + internet, dataprojektor, doporučená literatura.

Sebezkušenostní a zážitkové metody práce, projekce do vlastního dětství.

Práce s fotodokumentací.

Pravidla a konvence

Tučné písmo a podtržení zdůrazňuje důležitost pojmu a informace.

2 Obsah

1. Celkový obraz	2
2. Obsah	3
3. Prenatální období	5
3.1 Prenatální období	5
4. Novorozenec	9
4.1 Zralý a nezralý novorozenec	9
4.2 Porod	10
4.3 Ošetření dítěte po porodu	11
4.4 Chování novorozence	11
4.5 Schopnost novorozence učit se	12
5. Kojenec	16
5.1 Principy vývoje kojence	16
5.2 Vývoj kojence v jednotlivých obdobích	17
5.3 Socializace kojence.	19
5.4 Jídelníček kojence	19
6. Batole.	24
6.1 Vývoj hrubé a jemné motoriky v batolecím období	24
6.2 Vývoj řeči a socializace v batolecím období	24
6.3 Emoční vývoj a socializace u batolete	25
7. Předškolní období.	32
7.1 Motorický a kognitivní vývoj v předškolním období	32
7.2 Socializace dítěte v předškolním období	33
7.3 Hra u předškoláka	33
8. Psychologická problematika vstupu dítěte do školy	40
8.1 Adaptace a maladaptace na školu	40
8.2 Tělesná a kognitivní zralost pro vstup do školy	41
8.3 Odklad školní docházky	41
8.4 Příprava na školu v rodině.	42
9. Mladší a starší školní věk.	45
9.1 Mladší školní věk	45
9.2 Smyslové vnímání a kognitivní vývoj dítěte v mladším školním věku.	45

9.3 Emoční vývoj, socializace a chování rodičů k dítěti v mladším školním věku	46
9.4 Starší školní věk	47
10. Psychologický význam správného vedení her a činnosti dětí. Dětská kresba	49
10.1 Hra, význam hry pro dítě	49
10.2 Znaky hry, podstata hrové činnosti	50
10.3 Dělení her z hlediska pedagogiky a psychologie	51
10.4 Hračka, požadavky na ni	53
10.5 Dětská kresba	54
11. Puberta	58
11.1 Prepuberta, vlastní puberta	58
11.2 Psychické změny během puberty	58
11.3 Tělesné změny během puberty	59
12. Literatura	61
13. Seznam správných odpovědí na autotesty	62
14. Rejstřík	63

3 Prenatální období

Popis lekce:

Lekce popisuje prenatální období , jeho fáze, chování plodu během těhotenství a během porodu. Zamýšlí se nad postoji k nenarozenému dítěti a nad ideální situací pro narození dítěte.

Délka lekce:

45 minut

Klíčová slova:

prenatální období, embryonální období, fetální období, období adaptace - tolerance - dekompenzace

Motivace:

Lekce klade důraz mimo jiné na plánované rodičovství a na postoj rodičů k nenarozenému dítěti. Lekce je doplněna o dvě fotografie nezralého novorozence v inkubátoru.

3.1 Prenatální období

Trvá 40 týdnů, od početí do porodu dítěte. Takto je označováno celé období těhotenství ženy a vývoje plodu.

Období vývoje dítěte má 3 fáze :

1. Oplození a vytvoření zárodku, trvá první 3 týdny těhotenství .
2. Embryonální období - od 4. do 12 .týdne těhotenství .
3. Fetální období – od 12. týdne do porodu dítěte .

Chování plodu podle Langmeiera

Chování plodu se podle Langmeiera řídí těmito zákony:

1. Plod je velmi brzy připravován pro činnosti, které budou nutné pro jeho přežití a interakci se zevním světem , na konci 2. měsíce měří embryo 25 mm a tvoří se základ všech svalových skupin. V 9 týdnech lze rozpoznat bioelektrickou aktivitu mozku na EEG. V 6 měsících reaguje plod na akustické podněty.

2. Plod je aktivní, dokáže se přizpůsobit poloze matky a najít si polohu, která mu nejvíc vyhovuje. Plod dokáže matku přinutit ke změně polohy svými pohyby. Podobně je tomu také během porodu, ten do jisté míry iniciuje sám plod a určuje také jeho délku.

3. Již v prenatálním období získává plod schopnost sociální interakce. Plod se brzy dostává do aktivního kontaktu s matkou. Změny emocí matky plod velmi citlivě vnímá změnami tepové frekvence a zvýšenou pohybovou aktivitou.

Z uvedených poznatků vyplývá :

- Dobrý psychický stav matky je pro základ psychiky dítěte velmi důležitý (klidná matka = klidné dítě).
- Tak jako se dítě in utero (v děloze) připravuje na svět po narození, tak se také svět (rodiče) připravuje na dítě.
- Výchova k plánovanému rodičovství je nutná již od dětství !

Délka těhotenství

Fyziologické těhotenství :

- Trvá 9 kalendářních měsíců, tedy 10 lunárních měsíců, to je 280 dní.
- Termín porodu se vypočítá takto :1.den poslední menstruace + 7 dní - 3 měsíce.
- Životospráva těhotné ženy je velmi důležitá pro správný vývoj dítěte a zdravotní stav matky. Patří sem především správné stravování, dodržování pitného režimu, přiměřený pohyb, vhodné zaměstnání, dostatek spánku , radostné ladění a prožívání těhotenství. Velmi nevhodné je používání léků, návykových látek ,provozování nevhodných, extrémních sportů a psychická nepohoda. Pokud těhotná žena dlouhodobě užívá léky, měla by se o jejich konzumaci v těhotenství poradit se svým ošetřujícím lékařem.

Období těhotenství ženy se dělí na tři období podle trimestrů :

- Období **adaptace** - do 3. měsíce - organismus si zvyká na novou situaci, časté jsou ranní nevolnosti a změny nálad.
- Období **tolerance** - od 3. do 6. měsíce - žena se cítí dobře, vymizely ranní nevolnosti, zvykla si na těhotenství .Pokud těhotenství plánovala, na dítě se těší.
- Období **dekompence** – od 6. do 9. měsíce- velký váhový přírůstek, zvýšená únava, neobratnost, někdy otoky dolních končetin. Některá žena si připadá neatraktivní a izoluje se od okolí , trpí poruchami sebedřívětí své změněné postavy.

Postoje k nenarozenému dítěti

Postoje k nenarozenému dítěti popisujeme na základě toho, jak si rodina dítě plánovala a jak jej chce přijmout a přijme :

- **Dítě chtěné, plánované** - je to nejlepší situace pro narození dítěte a pro něj výborný start do života. Rodiče dítě chtěli, naplánovali si jeho narození, na dítě se těší oni i celá široká rodina.
- **Dítě chtěné, ale neplánované** - také tato situace je pro narození dítěte velmi příznivá. Rodina dítě chtěla, ale třeba později . S jeho narozením se ale dobře vyrovná a na dítě se nakonec těší.
- **Dítě nechtěné, plánované** - rodina si dítě plánuje výhledově , momentálně ho nechce nebo

nemůže mít. Ženy tuto situaci nezřídka řeší umělým přerušením těhotenství. Pokud se dítě narodí, trvá delší dobu, než jej matka přijme.

• **Dítě nechtěné a neplánované** – tato situace je pro dítě jednoznačně nejhorší, dítě někdy končí jako odložené, týrané, nebo zneužívané. Pokud se žena rozhodne, že se o dítě nechce nebo nemůže starat, pak jsou ideálním řešením baby boxy. Takové dítě většinou končí v náhradní rodině, a to v adoptivní nebo v pěstounské péči (Baby box je instalovaný i ve FN Olomouc).

Ideální situace pro narození dítěte z hlediska bio-psycho-sociálního :

- Vhodný partner- otec dítěte, dítě se rodí do plné funkční rodiny. Rodiče se mají rádi, dítě si plánovali a na dítě se těší.
- Optimální věk obou rodičů je do 30 let. Dnes se rodičovství mnohdy zbytečně odkládá. Starší žena má v těhotenství více komplikací než žena mladá, hrozí jí zvýšené riziko genetických komplikací, předčasných porodů apod.
- Oba rodiče mají dokončené vzdělání, mají zaměstnání, jsou samostatní po ekonomické stránce.
- Rodiče dítěte mají zajištění společné bydlení (vlastní, v podnájmu, u rodičů).
- Dítě se rodí jako chtěné a plánované, rodiče se společně připravují na narození dítěte. Pokud si to oba nastávající rodiče přejí, je v dnešních porodnicích možné, aby otec dítěte byl přítomen u porodu.

Vývoj předčasně narozených dětí

Pokud se dítě narodí dříve než byl vypočítán termín porodu (před 38. týdnem těhotenství), hovoříme o předčasně narozeném dítěti. U takových dětí jsou určité zvláštnosti v péči o ně :

- Jsou ošetřovány na speciálních neonatologických odděleních nemocnic.
- Děti jsou nejčastěji umístěny v inkubátorech, ty simulují prostředí dělohy, dítě má zajištěné teplo, vlhkost a kyslík. Je intenzivně zdravotníky sledováno, je mu věnována vysoce odborná péče.
- Rodiče jsou povzbuzováni, aby se i nedonošených dětí dotýkali, hladili je a mluvili na ně. Rodičům jsou dovoleny každodenní návštěvy dítěte.
- Předčasně se rodí často děti pocházející z vícečetných těhotenství, která jsou často v důsledku umělého oplodnění. Také starším matkám se rodí často děti předčasně (zdravotní komplikace).
- Předčasné narození dítěte je velmi složitou situací pro samotné dítě i pro jeho rodiče. Ti často pociťují strach, obavy a smutek z odloučení od dítěte. Často se rodiče za vzniklou situaci obviňují a pociťují ji jako vlastní zklamání a méněcennost. Také budoucnost předčasně narozených dětí nemusí být vždy bez následků (poruchy motoriky, častá nemocnost,

neprospívání, hyperaktivita, odklad školní docházky, horší koncentrace ve škole, horší prospěch).

4 Novorozenec

Popis lekce:

V lekci se žák seznámí s definicí fyziologického a patologického novorozence, se zákonitostmi a zvláštnostmi ve vývoji novorozence. Dozví se o rozdílech mezi zralým a nezralým novorozencem. Žák se seznámí se zásadami při prvním ošetření novorozence.

Délka lekce:

45 minut

Klíčová slova:

novorozenec, Apgar skóre, Baby friendly hospital, systém rooming in, behaviorální stavy novorozence, smysly novorozence

Motivace:

Lekce je doplněna o tři fotografie pořízené bezprostředně po fyziologickém porodu na porodním sále. Dítě měří 50 cm a váží 3 700 g.

4.1 Zralý a nezralý novorozenec

Zanovorozenec je označováno dítě od narození do 28. dne po porodu.

Dítě, které se narodilo v termínu porodu (plus minus 14 dní), je označováno jako zralé. **Zralý novorozenec** má tyto znaky:

- váha: 3000 - 3500 g, délka: 48 - 50 cm;
- nehty přesahují konce prstů;
- pokožka těla dítěte je růžová;
- dítě má dobrou termoregulaci, dokáže si udržet stálou tělesnou teplotu;
- dítě má klidný a spokojený výraz ve tváři.

Dítě, které se narodí více než 14 dní před předpokládaným termínem porodu, se označuje jako **novorozenec nezralý**. Má tyto znaky:

- váha: pod 2500 g, délka: méně než 48 cm;
- nehty nedosahují konce prstů;
- po těle má dítě jemné chmýří - lanugo;
- dítě má špatnou termoregulaci, nedokáže si udržet stálou tělesnou teplotu;
- tvář dítěte má stařecký vzhled.

Nezralý novorozenec bývá umístěn v inkubátoru a hospitalizován na jednotce intenzivní péče neonatologického oddělení. Hospitalizace trvá různě dlouho (i několik měsíců), většinou do

dosažení fyziologické porodní hmotnosti.

Důležité je, aby si dítě dokázalo udržet tělesnou teplotu, dýchalo bez podpory přístrojů a samo přijímalo ústy potravu (ne pomocí infuzní výživy). Ke konci předpokládané hospitalizace se na oddělení přijímá také matka dítěte k zacvičení v péči o předčasně narozené dítě. Mnohé nezralé děti vyžadují speciální péči fyzioterapeuta (například cvičení pomocí Vojtovy metody). Dítě, které se narodí předčasně, je dále sledováno pediatrem. U dětí se ve větší míře mohou vyskytovat problémy v podobě DMO (dětské mozkové obrny).

Předčasné narození není náročnou situací jen pro dítě, ale i pro jeho rodiče. Ti mnohdy nebyli na jeho příchod ještě dostatečně připraveni, prožívají silný strach o dítě a současně i pocity deprese, selhání a bezmoci. Situaci ještě prohlubuje odloučení od dítěte, které mnohdy trvá i měsíce.

4.2 Porod

Prenatální vývoj dítěte (trvá 40 týdnů) je ukončen porodem dítěte. Dnes má řada porodnic v naší republice titul **Baby- friendly hospital** (toto označení má i novorozenecké oddělení FN Olomouc). Znamená to, že se jedná o nemocnici přátelskou dětem, kde se zvýšeně dbá na spokojenost dětí a jemný a citlivý přístup k nim. K myšlence citlivého vedení porodů se hlásí Fréderick Leboyer a jeho žák Michel Odent. Tito francouzští porodníci přišli jako první s termínem přirozený, něžný porod v praxi, což znamená omezení medikace při porodu a vedení porodu šetrně a co nejpřirozeněji (žena si sama volí polohu, která jí vyhovuje, porodní místnost připomíná domácí prostředí, může být puštěna příjemná relaxační hudba, žena má s sebou doprovod v podobě blízké osoby apod).

Dnes je stále diskutována otázka přítomnosti otců u porodu - tato myšlenka má své zastánce i odpůrce.

Pro novorozence i matku je nutné **přikládání dítěte ke kojení** ihned po porodu, toto napomáhá stimulaci kojení a přispívá ke zklidnění dítěte, které většinou ihned po porodu pláče.

Pokud je porod nějakým způsobem komplikovaný (trvá hodně dlouho, srdeční ozvy plodu jsou nepravidelné, žena má příliš úzkou pánev nebo jiné onemocnění), je nutné porod ukončit operativně. Mezi **operativní porody** patří:

- **SC - Sectio Caesarea** - komplikace ze strany matky (DM, oční vady, úzká pánev, nepostupující porod), nebo komplikace ze strany dítěte (vícečetné těhotenství, vrozená vývojová vada, velký plod, nezralý plod).

- **Porod pomocí porodnických kleští (forceps) nebo pomocí VEX (vakumextraktor)** – používají se při nepostupujícím nebo dlouho trvajícím porodu.

Operativní porod je vždy větším rizikem pro dítě i matku, oba pak mají ztíženou adaptaci na nové prostředí. Doba hospitalizace se potom také prodlužuje, pro matku je pak delší i doba rekonvalescence, mnohdy má větší problémy s kojením (chybí okamžitá stimulace kojení po porodu).

4.3 Ošetření dítěte po porodu

První ošetření novorozence se děje ještě na porodním sále porodní asistentkou nebo dětskou sestrou.

U dítěte se provádí:

- označení dítěte nesmývatelnou barvou a číslem, které je shodné s číslem matky
- sterilní ošetření pupečního pahýlu - podvázání, sterilní krytí
- zvážení (váha v gramech) a změření (délka v cm)
- určení **Apgar skóre** : po 1 - 5 - 10 minutách po porodu se u novorozence hodnotí barva kůže, dýchání, srdeční akce, svalový tonus a reflexy. Maximální počet bodů je 10 po 1-5 minutách a 10 bodů po 10 minutách. Toto posouzení novorozence provádí lékař přítomný u porodu - porodník, nebo pediatr. V dokumentaci je toto zaznamenáno takto : **A: 10/10**.
- dítěti se olejem smyje krev s tělíčka, měří se obvod hlavičky a hrudníku (páskovou mírou v cm)
- u dítěte se provádí kreteizace spojivkového očního vaku O-Septonexem jako prevence kapavčité infekce

Ve většině českých porodnic je zaveden **system rooming-in**, kdy je dítě umístěno s matkou na jednom pokoji a již od porodu jsou během pobytu v porodnici stále spolu. O dítě pečují dětské sestry z novorozeneckého oddělení. Ty také vedou matku ke správnému kojení, jeho technice a provedení. Před odchodem domů je dítě vyšetřeno ortopedem (správné postavení kyčelních kloubů) a urologem (screeningové vyšetření vývojových vad ledvin a močových cest).

V porodnici se novorozenec také očkuje proti TBC a jsou u něj provedena screeningová vyšetření na metabolické poruchy (fenyلكetonurie).

Během pobytu v porodnici se matka učí o novorozence pečovat, přebalovat a koupat ho. Doba hospitalizace po porodu se pohybuje u fyziologického porodu od 3 do 5 dnů podle lůžkové kapacity nemocnice a podle zvyklosti zařízení.

4.4 Chování novorozence

Po narození dítě během prvních dní hodně spí (kolem 20 hodin denně). Jeho spánek je ale zprvu málo konsolidovaný (je rozdroben do většího počtu kratších úseků). Děti po porodu ubývají na váze, jedná se o tzv. **fyziologický váhový úbytek**, který může činit až 7 % porodní hmotnosti novorozence.

První mateřské mléko se nazývá **mlezivo** (kolostrum) a je méně kaloricky hodnotné, je však důležité pro ochranu novorozence proti infekci.

První stolice novorozence se nazývá **smolka** (mekonium) a je potvrzením průchodnosti trávicího traktu dítěte. Během novorozeneckého období si na sebe postupně matka s dítětem zvykají a adaptují se na sebe navzájem, sbližují se a poznávají se.

Kromě spánku a plné vigility lze však u novorozence zaznamenávat přechodné stavy a stav vzrušení (projevovaný křikem) . **T. Brazelton (1987) popisuje šest základních behaviorálních stavů dítěte:**

- **hluboký spánek** - pravidelný dech, zavřené oči, nízký tonus;
- **lehký spánek** - oční pohyby, nepravidelný dech;
- **dřímota** - přechodný stav mezi spánkem a bděním;
- **klidný bdělý stav** - otevřené oči, naslouchá;
- **aktivní bdělý stav** - pohybová aktivita;
- **pláč** - nepravidelný dech, vysoký tonus.

Novorozenec má vyvinuty všechny základní **nepodmíněné reflexy** – hledací, sací, polykací, vyměšovací, obranný, orientační, úchopový, polohový. Ty mu umožňují vyrovnat se s požadavky nového životního prostředí.

Vyspělejší než se dříve předpokládalo jsou **smysly novorozence:**

- zralý novorozenec rozlišuje dobře základní tvary a barvy, přitažlivým objektem je pro něj lidský obličej; zraková ostrost je menší, je zapříčiněna nezralostí nervových drah;
- sluch - novorozenec preferuje vyšší ženský hlas, dítě odliší hlas matky od hlasu cizí ženy;
- hmat, chuť, čich jsou vyvinuty velice dobře, dítě pozná matku čichem.

4.5 Schopnost novorozence učit se

Zralý novorozenec je schopen učit se – hledá souvislosti v okolí a získává z nich zkušenost. To, co se naučil, je novorozenec schopen uchovat i déle jak 24 hodin. Učí se aktivně vyhledávat příjemné a vyhýbat se nepříjemnému. K učení dochází nejlépe:

- ve spolupráci s dospělým; ten se musí dítěti aktivně věnovat s nerozdělenou pozorností (věnuje se jen dítěti a ničemu jinému) a reagovat na jeho chování;
- intuitivní chování rodičů - ke sladění chování rodiče s dítětem dochází především při krmení, koupání a přebalování;
- dítě v době postnatálního vývoje potřebuje osobu, která se mu věnuje s nerozdělenou pozorností a která se nechá vést svou empatií (matku může zastoupit otec, babička);
- pomocí jemné interakce novorozence s matkou - pro další vývoj je pak důležité, jak často a jak dlouho se matka (nebo jiná osoba) dítěti věnuje - hladí ho, mluví s ním a na něj.

Pamatuj!

Matka, která se na dítě těšila (dítě bylo chtěné a plánované) se dítěti věnuje raději a víc než

matka, která se na dítě netěšila (dítě nechtěné nebo neplánované).

Matka, která se na dítě těšila, má ze systému rooming-in větší „užitek“ než matka, která se na dítě netěšila. Naučí se o něj pečovat, raduje se z dítěte a ze své nové role matky.

Plánované X neplánované rodičovství – s výchovou k rodičovství se začíná již v rodině ve školním věku dítěte, výchova pak pokračuje na základní i na střední škole.

Příklad

Obrázek: novorozenec bezprostředně po porodu

Obrázek: novorozenec během prvního ošetření

Obrázek: novorozenec po prvním ošetření připravený k přiložení ke kojení

5 Kojenec

Popis lekce:

Lekce seznamuje žáky s principy vývoje kojence, se socializací kojence a s jídelníčkem kojence.

Délka lekce:

45 minut

Klíčová slova:

vývojový směr, socializace kojence, příkrm kojence

Motivace:

Lekce je doplněna fotografiemi kojence v jednom, ve třech, v šesti a v desíti měsících. Na tomto materiálu lze demonstrovat, že dítě během prvního roku života udělá největší pokrok a změnu během svého vývoje od narození do puberty.

5.1 Principy vývoje kojence

Za kojence označujeme dítě do jednoho roku. Je to období krátké, ale v mnohém pro další vývoj jedince naprosto rozhodující. Na konci období je dítě již schopno vzpřímené lokomoce, dovede uchopovat a záměrně pouštět věci, je schopné navázat řečovou komunikaci a navázalo vztahy k lidem, kteří o něj pečují.

Vývoj motoriky kojence se řídí principy vývoje, které popsali Charlotta Buhlerová a Arnold Gessel.

1. princip vývojového směru

- **postup kefalokaudální** - naznačuje, že ovládání těla postupuje stejným směrem jako somatický růst - od hlavy k patě (dítě nejprve zvedá hlavičku a nakonec chodí);
- **postup proximodistální** – naznačuje posun od centra těla k periférii - pohyby horních končetin i dolních končetin začínají nejprve v ramenním a kyčelním kloubu, postupně přecházejí na prsty a nakonec na chodidla;
- **postup ulnoradiální** - naznačuje posun od malíčkové strany dlaně k palcové při aktivním úchopu.

2. princip střídavého proplétání antagonistických neuromotorických funkcí

- střídání dominance flexorů a extensorů. Střídají se období vývoje a období konsolidace, dítě si osvojuje specifické funkce tak, že dosáhne určitého stupně dokonalosti a pak se vrací k dřívějšímu způsobu, aby mohlo postoupit na vyšší úroveň.

3. princip funkční asymetrie

- tendence k postupné specializovanosti pravé a levé poloviny těla, opět stále na vyšší úrovni. Dítě v kojeneckém věku neupřednostňuje žádnou stranu těla, dominance ruky se vyhraňuje až ve druhém nebo třetím roce.

4. princip individualizace

- dítě se rodí jako jedinečné individuum se svým svérázným způsobem růstu.

5. princip autoregulace

- k pokrokům v jednotlivých oblastech nedochází hladce a vyrovnaně, u všech dětí pozorujeme výkyvy (například potřeba spánku během prvního roku u dítěte postupně klesá).

5.2 Vývoj kojence v jednotlivých obdobích

3měsíční dítě :

- leží v poloze naznak v symetrické poloze s otevřenýma ručičkami
- na bříšku se začíná opírat o předloktí
- uchopuje předměty zrakem, později ve 4. a 5. měsíci po předmětu sahá
- preferuje lidský pohyb - postavu
- komunikační prostředek - pláč, vrchol ve 2. měsíci, pak pláč diferencuje potřeby dítěte
- od 4 měsíců - koordinace pohybů, dítě strká předměty z ruky do pusy

6měsíční dítě :

- přidržuje se podaných prstů, přitahuje se do sedu
- chvíli bez opory sedí - žabí pozice
- zvládá uchopování větších předmětů
- začíná žvatlat, hlasem vyjadřuje spokojenost i nespokojenost
- auditivní percepce - otáčí se za hlasem

8 - 9měsíční dítě :

- sedí pevně a vzpřímeně
- začíná užívat kolena a ruce - aktivní lokomoce: leze, vytáhne se za ruce a stoupne si
- úchop od dlaňového ke klíšťovému - do špetky, začíná věci záměrně pouštět na zem

- v 8. měsíci získává dítě vztah k předmětům - cíleně vkládá předměty do sebe (kostky)
- reaguje na řeč - udělej : „pá-pá“, „paci-paci“ - rozdíly mezi dětmi
- samostatnost - drží si hrníček, lahvičku, kouše rohlík, sušenku, drží si jídlo samo v ruce
- od 8 měsíců rozlišuje dítě mezi prostředím a cílem - využívá své chování k dosažení cílů

První rok dítěte - 12měsíční dítě :

- první rok je velkým svátkem v celé rodině - rodinná oslava, svíčka, dort
- dítě stojí samo bez přidržování, dělá první krůčky, některé je vedeno za ruce, jiné se pouští samo
- dítě si hraje, hra je zaměřena na prozkoumávání hraček - je to tzv. funkční hra (pískací hračky mačká, aby pískaly), zkouší, jak předměty fungují; nedokáže si hrát s jiným stejně starým dítětem
- řeč - roční dítě rozumí stále většímu počtu slov, vyslovuje asi 6 slov, dosud ale nespojuje slovo a předmět, ten hledá očima až ke konci 1. roku; důležitá pro vývoj řeči je míra pozornosti věnovaná dítěti
- pokud je dítěti věnována velká pozornost, pak vysoká frekvence společných pohledů je podmínkou rozvoje pozornosti u dítěte, naopak pokud má dítě málo podnětů a je mu věnována malá pozornost, je jeho rozvoj pomalejší
- dítě se učí životu ve „své“ společnosti, vrůstá do rodiny, je její součástí, navazuje vztahy k jejím členům

Kognitivní vývoj kojence popsal blíže Švýcar Jean Piaget. Ve své výzkumné práci popisuje, že dítě vykonává během svého vývoje především tyto 2 činnosti:

- **asimilaci** - organismus dítěte působí na okolní předměty, přeměňuje je dle své povahy
- **akomodaci** - dítě se mění pod tlakem prostředí

Dále velmi důrazně upozorňujeme na skutečnost, že mezi organismem a prostředím je dynamická rovnováha a navzájem se ovlivňují.

5.3 Socializace kojence.

Socializace kojence probíhá v rodině. Popisujeme tato tři stadia:

1. stadium - **stadium preobjektální** - období od narození do 3 měsíců, chování dítěte je k objektům stejné, dítě ještě nenavazuje trvalejší vztahy
2. stadium - **stadium předběžného objektu** - od 3 do 6 měsíců - dítě reaguje na spatření obličeje úsměvem, odlišuje jej od ostatních objektů; úsměv dítěte je pro dospělé velkým podnětem
3. stadium - **stadium objektu** - je podle Spitze mezi 6. až 8. měsícem, dítě již rozlišuje známou a cizí tvář; od 7. měsíce navazuje dítě specifický vztah k jedné osobě, která se o něj stará (nejčastěji k matce); popisujeme také strach z cizích osob; při odloučení od matky vykazuje dítě separační úzkost, pláče, po matce se točí a chce zase k ní zpátky

Pocit bezpečí je pro kojence velmi důležitý. Zárukou pocitu bezpečí je osoba, která zajišťuje kontinuitu něžné láskyplné péče. Toto je nezbytné pro zdárný vývoj kojence, nutným předpokladem zdravého duševního vývoje dítěte v dalších letech.

5.4 Jídelníček kojence

V prvních měsících života je miminko závislé na **mateřském mléce**, případně na umělé mléčné výživě. Postupně se ale v jeho jídelníčku objeví i nemléčná strava. Příkrmy mají za úkol dodat kojencům další nezbytné látky, jako jsou vitamíny, stopové prvky, mastné kyseliny a vláknina.

Příkrm kojence:

Zavádění nemléčné stravy u kojenců bývá individuální a maminka by měla respektovat doporučení dětského lékaře. To, jestli je miminko připravené na příkrm, záleží na mnoha faktorech. V první řadě na zralosti zažívacího traktu, ale také na tom, zda dítě sedí s oporou, jestli se mu už prořezávají zoubky, má-li dobře vyvinutou svalovinu jazyka a úst. Důležité je, aby dokázalo sousto v ústech posouvat a polykat. U děťátka bez zdravotních komplikací se zavádí do výživy nemléčné příkrmy od ukončeného 6. měsíce života, u dětí na umělé výživě po ukončeném 4. měsíci.

Jako první se u kojenců zavádí jednosložkový, později vícesložkový zeleninový příkrm. Asi tak po měsíci se může přidat masozeleninová polévka. Do zeleninového příkrmu lze přidat žloutek. Ovocné pyré, případně ovocné pyré s jogurtem se zavádí do nemléčné stravy dítěte v 7. až 8. měsíci. Další porce mléka se nahrazuje kaší, a to na konci 6. měsíce života dítěte, u kojených miminek v 7. až 8. měsíci. V 8. měsíci se mohou zavádět bezvažecné těstoviny, celozrnný chléb, kukuřičné lupínky. K pití se doporučuje převařená kojenecká voda a kojenecký čaj. Ovocná šťáva určená pro kojence se zařazuje do jídelníčku nejdříve v 8. měsíci a ředí se vodou.

Hlavní zásady pro zavádění příkrmů u kojenců:

- příkrm se podává lžičkou, v drogerii nebo lékárně lze koupit speciálně tvarovanou umělohmotnou lžičku vhodnou pro kojence
- zavádí se vždy jen jedna potravina a podle reakce kojence se další druh přidává nejdříve za 3 až 4 dny
- začíná se malou porcí, postupně se množství příkrmu zvyšuje
- příkrm by se měl zpočátku podávat po kojení nebo mléčné dávce
- pokud dítě odmítá nemléčnou stravu, nemělo by se k jídlu nutit a za 1 až 2 týdny lze příkrm zopakovat
- v případě, že některá potravina způsobila nežádoucí alergickou reakci, měla by se na týden vyloučit - za čas se může znovu vyzkoušet, pokud dítě opět zareaguje, doporučuje se potravinu z jídelníčku alespoň po dobu 6 měsíců vyloučit
- u dětí s vysokým rizikem atopie se doporučuje nezařazovat do jídelníčku mléko, vejce, ryby a ořechy minimálně do 12. měsíce

Doporučené potraviny pro děti do 1 roku: V jídelníčku ročního dítěte by neměla chybět mrkev, petržel, cuketa, dýně, květák, brokolice, růžičková kapusta, zelený hrášek, špenát, jablka, banány, hrušky, meruňky, broskve, kuřecí, krůtí maso a králičí maso. Dále jsou to různé obilniny, u kterých je zapotřebí si dávat pozor na lepek (pšenice, žito, oves) a ty podávat miminku raději až po ukončeném 7. měsíci věku. Bezlepkové potraviny jsou rýže, kukuřice, jáhly a pohanka.

Nedoporučované potraviny pro děti do 1 roku: Mezi nedoporučované potraviny pro dítě do 1 roku patří sůl, neupravené kravské mléko, tvaroh, smetana, vaječný bílek, ryby, sója a výrobky z ní (včetně sójového mléka), uzeniny, celer, rajčata, papriky, chřest, cibule, ředkvičky, citrusové plody, exotické ovoce, jahody, sušené luštěniny, čokoláda, kakao, med, ořechy a koření.

Příklad

Obrázek: kojenec starý 1 měsíc

Obrázek: kojenec ve 3 měsících

Obrázek: kojenec v 6 měsících

Obrázek: kojeneček v 10 měsících

6 Batole.

Popis lekce:

Lekce popisuje batole, dítě od jednoho do tří let.

Délka lekce:

45 minut

Klíčová slova:

fáze vzdoru, negativismus, poslušnost, jemná motorika, hrubá motorika, hlavonožec, paralelní hra, mluvní vzor

Motivace:

Kapitola je doplněna fotodokumentací.

6.1 Vývoj hrubé a jemné motoriky v batolecím období

Za batole označujeme dítě ve věku od 1 do 3 let. Během tohoto období přibere dítě asi 5 kg a vyrostne asi o 20 cm. Je to období výrazného osamostatnění dítěte, které se učí dovedněji chodit, běhat a zvládat překážky. Autonomie dítěte se projevuje v získávání nových sociálních dovedností, typický je rychlý rozvoj řeči. Je to také období prvního vzdoru – někdy jen slovy, jindy odmítáním podřídit se příkazu dospělých.

Vývoj hrubé motoriky v batolecím období:

- nedokonalé samostatné krůčky – 13 měsíců
- od 15 měsíce chůze jistější
- ve 2 letech dítě běhá, zvládá nerovnosti
- zvládání schodů - nejprve na ně leze po kolenou, ve 2 letech přisunuje končetiny, ve 2 a půl letech střídá dolní končetiny
- před třetím rokem - jízda na tříkolce, dítě se učí udržet rovnováhu

Vývoj jemné motoriky v batolecím období:

- ke konci 1. roku staví na sebe dvě kostky
- v 18 měsících staví věž z kostek
- 3leté dítě navléká korálky
- kolem roku a půl čáry - začátek kresby, ve 3 letech nakreslí kruh, ve 2,5 letech - typická dětská kresba, toto se nazývá **hlavonožec**

6.2 Vývoj řeči a socializace v batolecím období

Rozvoj řeči v batolecím období:

- rozvoj řeči - koncem 1. roku vykonává dítě jednoduchou reakci na výzvu (pa-pa)
- dětský žargon - dítěti rozumí jen jeho rodiče
- dítě se učí lidskému rozhovoru – jeden mluví, druhý naslouchá, komunikační dovednosti
- ve 2. polovině druhého roku - symbolický význam slov - rozumí více slovům a více jich užívá (ve 12 měsících 6 slov, v 18 měsících 20 - 30 slov, ve 2 letech 200 - 300 slov). Nárůst slovní zásoby, velkou roli hraje **mluvní vzor** (osoba, která na dítě mluví)

Rozvoj v sociální oblasti u batolete:

- dítě se stává autonomním - je schopno si samo dojít tam, kam chce
- kolem 1. roku pomáhá při oblékání
- v 15 měsících samo jí lžičkou
- v 18 měsících pije z hrnku
- mluví o sobě ve 3. osobě, nazývá se jménem: „Filípek nevěděl, že je v lese tolik stromů"
- pokrok v udržování tělesné čistoty, chodí na nočníček, na konci období si řekne, kdy potřebuje; mezi dětmi jsou velké rozdíly; nutný je pravidelný nácvik a důslednost ze strany rodičů
- čištění zubů - se zvyšujícím se počtem mléčných zubů je nutná péče a návštěva zubního lékaře
- během 3. roku dítě ovládá oblékání a svlékání, nazouvá si boty
- samostatně jí a umývá si ruce

Kognitivní vývoj u dítěte v batolecím období:

Podle Piageta – ve 2 letech probíhá u dítěte etapa symbolického a předpojmového myšlení. Dítě je schopné oddálené nápodoby, napodobí, i když model již není přítomen.

6.3 Emoční vývoj a socializace u batolete

Emoční vývoj:

Při odloučení dítěte od matky popisujeme:

- 1. fáze – **protest** - dítě křičí a volá matku
- 2. fáze – **zoufalství** - dítě ztrácí naději, méně křičí, hluboká stísněnost, odmítá navázat kontakt i hračky
- 3. fáze - **odpoutání od matky** - dítě potlačí emoce k matce, připoutá se k jinému dospělému; pokud není jiný dospělý nablízku, připoutá se k věcem

Socializace:

- v 1 - 2 letech jsou rozšiřovány sociální vztahy dítěte uvnitř rodiny, **dítě si vytváří svoji roli v rodině**
- **narození mladšího sourozence** - je důležitou událostí v životě dítěte, mohou se projevovat stavy žárlivosti a pocity „sesazení z trůnu“. Dítěti by měla být věnována patřičná pozornost, aby se necítilo odstrčené
- kolem 2 let navazuje dítě vztahy také s ostatními dětmi - projevuje se **paralelní hra**, teprve ve 3 letech dokáže dítě při hře spolupracovat a soupeřit
- mezi 1. a 3. rokem **fáze vzdoru, první fáze negativismu**, dítě si uvědomuje vlastní autonomii; u různých dětí se různě projevuje, vrchol dosahuje ve 2 a půl letech - nutný je klidný, chápavý, ale důsledný přístup rodičů.

Poslušnost – popisujeme 2 typy poslušnosti, liší se motivem, proč dítě poslouchá.

- **dobrovolná** – dítě vnitřně souhlasí, má základ v synchronii matka-dítě v prvních měsících
- **situační** – je podmíněna zvnějšku, dítě poslechne, pokud rodiče dohlížejí, bez projevu souhlasu nebo radosti; vztah k morálním pravidlům v budoucnosti

Jednotnost

Je nutné, aby výchovné působení na dítě v tomto věku bylo jednotné. Některé děti vstupují do kolektivních zařízení (jesle) - adaptace na kolektivní zařízení je rozdílná. 5 - 15 % dětí má vážné potíže, pak je nutný odklad nástupu do kolektivního zařízení na pozdější dobu. Vhodná jsou mateřská centra, plavání dětí, společné hry - dítě se postupně dostává do kolektivu jiných dětí. Také matky, které mnohdy v domácí péči o dítě prožívají izolaci, se dostávají do společnosti jiných matek a dětí. Navzájem si vyměňují informace a radí si v péči o děti.

Příklad

Obrázek: 15měsíční batole při hře

Obrázek: 15měsíční batole při krmení

Obrázek: 2,5 letá holčička při čištění zoubků

Obrázek: 2,5 letá holčička při manipulační hře

Obrázek: 2,5 letá holčička sama snídá

7 Předškolní období.

Popis lekce:

Lekce přibližuje žákům předškolní období, motorický a kognitivní vývoj dítěte v předškolním období, jeho socializaci a jeho hlavní činnost v tomto období, kterou je hra.

Délka lekce:

45 minut

Klíčová slova:

motivace, hra, egocentrické- antroposofické- magické myšlení, odměna, trest, sebekontrola

Motivace:

Lekce je doplněna fotogalerií- pěti fotkami předškolních dětí při aktivitách v MŠ nebo v rámci rodiny (návštěva ZOO, splavování řeky).

7.1 Motorický a kognitivní vývoj v předškolním období

Charakteristika předškolního období

V širším smyslu je to období od narození do vstupu do školy, v užším smyslu je to „věk mateřské školky „, tedy období od 3 do 6 let. Předškolní dítě vypadá jako malý, zmenšený dospělý člověk. Pro toto období je typickým znakem pro dítě hra a jeho hrová činnost.

Motorický vývoj zaznamenává u dítěte v tomto období velký rozmach. Z neohrabaného batolete na počátku období je na konci období dítě schopné jít do školy a systematicky se učit. Vyznačuje se těmito následujícími rysy :

- Chodí i běhá nejprve po rovině , později chodí do schodů a ze schodů, skáče, hopsá, sportuje.
- Cvičí zručnost - práce s plastelínou, pískem, kostkami.
- Kresba - jistější, zručnější, vedoucí ruka.
- Řeč - stává se dokonalejší, zaznamenává velký rozvoj , opět velkou roli hraje mluvní vzor.
- Dítě rádo poslouchá, rádo povídá, sleduje a poslouchá pohádky (čtené, mluvené, hrané).
- Během období dochází k růstu poznatků o sobě a okolním světě- zná barvy, jednoduché tvary, základy počítání.
- Dítě užívá řeč k regulaci svého chování.
- Vyrůstá z rámce rodiny, osamostatňuje se, nachází nové vztahy mimo svou rodinu , navazuje kontakty s ostatními dětmi i dospělými.
- Začíná provádět specifickou lidskou činnost , pracuje. Rádo pomáhá a dospělé při práci napodobuje.

Kognitivní vývoj

- Kolem 4 let se z myšlení předponového vyvíjí myšlení názorné, dítě uvažuje v pojmech
- Myšlení je egocentrické (dítě myslí na sebe), antropomorfické (všechno polidšťuje) a magické (dovoluje dítěti měnit fakta podle vlastního přání)
- Dítě žije pouze přítomností, nepřemítá o budoucnosti, neplánuje, nevzpomíná na minulost.

7.2 Socializace dítěte v předškolním období

Socializace.

Socializační proces u dítěte v předškolním věku má 3 vývojové aspekty :

1. Sociální reaktivita- vývoj bohatě diferencovaných emočních vztahů k lidem v blízkém okolí
2. Vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací- jde o vývoj norem, které si jedinec postupně vytváří
3. Vývoj sociálních rolí- vzorce chování a postojů, které jsou od jedince očekávány

Vývoj sociálních kontrol.

Ve vývoji společnosti se mění období shovívavosti, kdy dítě stojí ve středu společnosti a dospělí se mu podřizují - **pedocentrismus** s obdobími velmi přísné výchovy a nulové hodnoty, kterou dítě pro společnost má (je vykořisťováno, prodáváno, zneužíváno jako levná pracovní síla).

Ve výchově dítěte hrají velkou roli **odměny a tresty**. Je nutné, aby odměnu , kterou mu rodiče dají, dítě opravdu jako odměnu vnímalo (odměnou není zakoupení školní tašky, tu by dítěti rodiče koupili stejně, do školy ji nutně potřebuje). S tresty je to obdobně.

Kolem 3. roku nastupuje u dítěte **skutečná sebekontrola** , rozvíjí se svědomí. Při vhodném vedení se u dětí prohlubuje porozumění a vzájemná pomoc. Děti v předškolním věku dosahují pokroku v osvojování mužských a ženských rolí, toto je velmi důležité pro vývoj sexuální identity pro další život.

7.3 Hra u předškoláka

Hra je v předškolním období hlavní činností dítěte a má tyto rysy :

- Hra napomáhá rozumnému a účelnému životu. Vede k osvojení dovedností, které jsou užitečné. Ve hře dochází k rozvoji sociálních kontaktů.
- Hra má smysl sama o sobě, souvisí s rozvojem fantazie a schopností.
- Hra musí být spontánní, musí dítě bavit a přinášet mu radost.
- Dítě musí mít na hru čas a svůj vlastní vymezený prostor.

- Dospělí musí hru dítěte respektovat a zpozvzdálí kontrolovat.
- Dospělí nemají do hry dítěte zasahovat, ale jsou povinni dbát na bezpečnost dítěte při hře.
- Dospělí neukončují hru dítěte najednou, dohlížíjí důsledně na úklid hraček.

V předškolním období jsou časté hry napodobivé (na něco- na školui, na obchod, na poštu apod) a hry kolektivní s pravidly (hry na schovku, hry na honěnou apod).

Příklad

Obrázek: vystoupení mažoretek z MŠ Bukovany

Obrázek: Děti z MŠ Bukovany na akci PP pro MŠ v aule naší školy při nácviku - duben 2008

Obrázek: Předškolák pomáhá doma mamince péct vánoční cukroví

Obrázek: předškolák na houpačce v ZOO sv. Kopeček

Obrázek: děti se zvířátky v ZOO

Obrázek: 5letá vodačka na Vltavě na lodi

8 Psychologická problematika vstupu dítěte do školy

Popis lekce:

V lekci se žák dozví o tradici a propojenosti předškolního vzdělání se vzděláním školním. Seznámí se s kritérii pro vstup dítěte do školy (tělesnými i kognitivními).

Délka lekce:

45 minut

Klíčová slova:

adaptace, maladaptace, tělesná zralost, kognitivní zralost, Filipínská míram alternativní školy, Školský zákon, odklad školní docházky

Motivace:

Žák se dozví o projevech maladaptace dítěte na školu. I s takto handicapovaným dítětem se během své praxe může setkat. Základní školy jsou při radě nemocnic a děti do nich během hospitalizace docházejí.

8.1 Adaptace a maladaptace na školu

Psychologická problematika vstupu dítěte do školy.

Langmeier (1966) definuje za školní zralost takový stav somato- psychického vývoje dítěte, který je vymezený přiměřenou výkonností, přizpůsobeností a subjektivním pocitem štěstí a je zároveň předpokladem pro plnění nových úkolů a nároků.

J. A. Komenský ve spise Informatoriu školy mateřské uvádí jako vhodný věk pro vstup dítěte do školy věk šest let, kdy je dítě biologicky zralé. Takové dítě je samostatné, ukázněné, již není hravé a je soustředěné.

V posledních letech došlo k některým organizačním i odborným změnám, které **zmenšují rozdíly mezi předškolním a školním vzděláváním**, mezi rodinným a školním vzděláváním. Řada prvních tříd i režim v nich dnes připomínají dětem spíše známou mateřskou školu než tradiční školu, kde se sedí nepohnutě s rukama za zády a zcela bez špitnutí. V některých školách došlo k faktickému propojení mateřské a základní školy. Pro děti tak není prostředí základní školy neznámé, znají i učitelky, s nimiž se budou v první třídě setkávat a které je budou učit. Děti z většiny ostatních mateřských škol absolvovaly alespoň jednu nebo i víc návštěv v základní škole.

Vstup do školy je pro dítě náhlá změna a velká zátěž pro něj i jeho rodinu. Dítě objevuje nové kamarády, ze kterých se stávají spolužáci. V hodině musí malý školák udržet pozornost celých 45 minut. Dítě se musí umět odpoutat od rodičů a vlastní rodiny, což je pro děti, které nenavštěvovaly mateřskou školu, velmi těžké. Proto vykazují některé děti **nepřizpůsobení situaci**. Úspěch nebo naopak neúspěch ve škole pak podstatně ovlivňuje postavení dítěte v kolektivu třídy. Pokud se dítěti ve škole nelíbí, vykazuje projevy **maladaptace** doma - odmítá

vstávat, nesnídá, nechce jít do školy, ze školy se vrací unavené, nechce dělat úkoly . Příprava dítěte do školy na nadcházející den by neměla přesáhnout 60 minut denně. Velký vliv na osobnost dítěte má učitelka v 1. třídě

8.2 Tělesná a kognitivní zralost pro vstup do školy

Tělesná zralost.

Dítě nastupující do školy by mělo být zralé také po tělesné stránce. Tělesná zralost v sobě zahrnuje proporcionální proměnu postavy,dítě vypadá jako zmenšený dospělý. Horní končetinou si přes hlavu dosáhne na ušní lalůček na druhé straně hlavy - **Filipínská míra**. V 6 letech probíhá výměna dentice , mléčný chrup nahrazují stálé zuby. Zralost vykazuje také nervová soustava, toto je patrné na EEG.

Kognitivní zralost.

Dítě **chápe svět kolem sebe realisticky**. Dobře vyslovuje, jeho řeč je bez vad , ostatní děti si mu za výslovnost neposmívají. Jeho paměť je na jisté úrovni, učí se rádo a dobře si nové poznatky pamatuje. Dítě vykazuje určité znalosti o vlastní rodině, ví, kde bydlí, kde pracují rodiče apod. Dítě se chce učit a školu se těší. Dokáže vytrvale pracovat. S citovou a motivační zralostí se kloubí zralost sociální. Dítě poznává nové kamarády.

Školní nároky jsou jiné v klasické škole a jiné v alternativní škole . Mezi alternativní školy patří například školy waldorfské a školy Marie Montessoriové .Tyto instituce propagují školu hrou a tvůrčí činnost učitele i dětí .Vyučuje se zde modulovým systémem , ve kterém se integrují jednotlivé předměty.

8.3 Odklad školní docházky

Dnes je velmi častý **odklad školní docházky**. Toto není vhodné bez důvodu, vhodný čas dítěte k učení se promešká , dítě potom všechno umí a ve škole zlobí. Přitom do škol nastupuje až čtvrtina dětí o rok později. . Nedávná **novela Školského zákona** ale umožňuje nástup do školy i pětiletým dětem. Z toho ale vyplývá, že mezi dětmi může být až dvouletý věkový rozdíl. S věkem kognitivní vlastnosti rostou, dítě 6,5 leté je na tom podstatně lépe, než dítě o rok mladší. O odkladu školní docházky rozhoduje ředitel základní školy. Na jeho rozhodování mají významný vliv odborné instituce. Není proto správné argumentovat tím, že o odklad žádají rodiče. Někteří žáci první třídy jsou shledáni dočasně nezpůsobilými vzdělávat se v průběhu prvních měsíců školy a mohou dostat tzv. dodatečný odklad. Proto se také pediatři, psychologové a pedagogové zabývají ve značné míře tzv. školní zralostí, či školní připraveností nebo způsobilostí.

Školské zákonodárství stanovuje nástup do prvního ročníku základní školy jednoznačně všem dětem, které nejpozději 31.srpna dosáhly šesti let. Vzhledem k tomu, že se tempo vývoje jednotlivých dětí nedá vtěsnat do omezujících předpisů, život si již dřív vypomáhal tím, že podle okolností a potřeb škola akceptovala i děti mladší, zatímco jiné nechávala ještě rok doma „dozrát“ přesto, že už měly podle zákona jít do školy.

Citace ze Školského zákona: „Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad. Dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li přiměřeně tělesně i duševně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce. Podmínkou přijetí dítěte narozeného v období od září do konce prosince k plnění povinné školní docházky podle věty druhé je také doporučující vyjádření školského poradenského zařízení, podmínkou přijetí dítěte narozeného od ledna do konce června doporučující vyjádření školského poradenského zařízení a odborného lékaře, která k žádosti přiloží zákonný zástupce.“

8.4 Příprava na školu v rodině.

Zralost dítěte pro školu se totiž netýká pouze kognitivních předpokladů – zejména první třída neklade u běžně vyspělého a průměrně připraveného dítěte příliš velké nároky na tuto složku. Podstatnou roli při plnění školních požadavků však hrají **jiné vlastnosti dítěte a rovněž podmínky, ve kterých se vzdělávání ve škole i doma odehrává**. Velmi důležité je, aby se dítě dobře **zapojilo do skupiny vrstevníků**, aby mohlo pobyt ve škole i samotnou výuku prožívat maximálně radostně, aby se dostatečně přizpůsobilo požadavkům učitele, aby nevybočovalo z řady v projevech, chování a jednání, aby nemuselo školnímu učení věnovat příliš času a energie, aby mu tak zbylo dostatek prostoru pro řešení dalších významných vývojových úkolů. Dále je žádoucí, aby docházka do školy nepředstavovala pro dítě mimořádnou fyzickou zátěž. U mladšího dítěte je tak mnohem větší pravděpodobnost, že nebude fyzicky stačit. Proto také i zákonodárce stanovil povinnost posouzení nejen psychické, ale i tělesné vyspělosti u dětí narozených mezi lednem a červnem.

Zvládání nároků školy u dítěte na počátku školní docházky není rovněž záležitostí samotného dítěte. Jeho vlastnosti i přístupy sice hrají nezanedbatelnou roli, nicméně mnohem důležitější je, **jaké podmínky ke studiu mu připravuje rodina a zejména škola**. Jestli například řešení problémů rodiny (rozchod rodičů, nemoc, nezaměstnanost) nepředstavuje pro dítě výraznou časovou i emoční zátěž. Neměli bychom také zapomínat na to, že učitelé neposuzují výkony a chování dětí podle konkrétního data narození, ale podle ročníku, ve kterém jsou, a podle projevů a výkonnosti ostatních dětí. Z toho vyplývá, že i nejmladší dítě musí po všech stránkách odpovídat o rok až o rok a půl staršímu dítěti, jinak se jeho šance uspět snižuje. A má-li uspět výborně, jeho výkonnost musí být ještě vyšší.

Přitom vývojově i sociálně podmíněné rozdíly i mezi stejně starými dětmi jsou v tomto období obrovské. U výrazněji se odlišujících šestiletých dětí někdy běžně říkáme, že vypadají na osm, nebo naopak že reagují jako čtyřleté.

Výchova v rodině v současnosti obsahuje velké množství prvků relevantních z hlediska formálního vzdělávání. Všeobecná vzdělanost rodičů je neporovnatelně vyšší, než tomu bylo před 50 či 80 lety. **Děti jsou v rodině od útlého věku stimulovány v oblastech, které se následně rozvíjejí ve škole**. Mohou si kreslit, skládat skládky, sledovat televizi, video, mají doma noviny, přitažlivé časopisy, zajímavé knížky, vysedávají u počítače, zapojují se do zájmových aktivit (sport, umění, rukodělné činnosti), poznávají velký počet prostředí. Rodiče se svému

předškolnímu dítěti rozhodně věnují z hlediska potřeb školního vzdělávání víc než dřív. Požadavky na zvládnutí trivia (čtení, psaní, počítání) jsou přitom u malých dětí stále stejné.

Předškolní vzdělávání má u nás tradici - mateřskou školu navštěvuje přinejmenším poslední rok před vstupem do základní školy stabilně kolem 90 % populace. Vedle trvale vysoké zaměstnanosti matek k tomu vede i psychology podporované přesvědčení, že čtyř nebo pětileté dítě potřebuje ke svému rozvoji bohaté vrstevnické kontakty. Navíc mateřské školy u nás měly i v dobách minulých vcelku dobře postavený program respektující možnosti i potřeby dětí. Při vstupu do první třídy tak mají děti docela bohaté zkušenosti s kolektivním zařízením, s určitým řádem střídání volných aktivit a povinných zaměstnání, zájmové a vnucené aktivity, s podřízením potřebám skupiny, s hromadnými odchody na záchod, na oběd, ke spaní. Těžko pak lze předpokládat, že první třída bude pro ně tak náhlá a šokující změna, jako mohla být pro velkou část populace před 50 lety. Prakticky neexistují děti, které by se teprve při vstupu do školy setkaly s cizími dospělými a vrstevníky. Řadu skutečností, které dřívější generace poznávaly právě až ve škole nebo ve školním věku, znají dnešní děti vcelku důvěrně už mnohem dřív. Nepřicházejí do první třídy netknuté civilizací, ale s velmi bohatými, byť kusými, znalostmi a zkušenostmi.

Obhájci docházky do školy argumentují mj. tím, že škola je místem socializace. Dítě opravdu bývá ve škole v hojných kontaktech s vrstevníky. Od těchto vztahů odvozuje nemalou část své spokojenosti ve škole (některé děti se těší do školy pouze na kamarády), svého sebehodnocení. Jenže podmínkou je, že dítě se přiměřeně začlení do skupiny, že s ním někdo kamarádí. Děti v tomto věku však příliš nepřitahuje mimořádná intelektuální výkonnost, jedinečnost, ale zejména vzhled, tělesná zdatnost, oblečení, komunikativnost, společné zájmy, stejnost. Děti si povídají o tom, co je zajímavé, co mají rády, co představuje jejich svět. Jestliže si dvě děti nemají o čem povídat, nijak to neřeší, prostě spolu nekamarádí.

Mimořádně nadané děti mívají často výrazně odlišné zájmy než věkově stejně staří vrstevníci, více si rozumí s podstatně staršími dětmi než s vrstevníky. Dítě, které se neprosadí ze svého pohledu přirozeně, hledá jiné způsoby. A ne každý je konstruktivní, podporující rozvoj dítěte. **Podstatným úkolem rodičů i školy je zajistit dětem úspěšný start do vzdělání.** U dětí nešestiletých pochopitelně všichni předpokládají, že budou úspěšné i v průběhu další docházky. V opačném případě bychom si měli vyčítat naši neopatrnost a promarnění potenciálu dítěte.

Škola přebírá zodpovědnost za všechny děti, které vzdělává, nicméně u nešestiletých je tato odpovědnost větší. U dětí, které přijme škola do první třídy předčasně, očekáváme výborné výsledky ve všech směrech. Katastrofu představuje neúspěch, ale už známky velmi dobré jsou pro mě na počátku školní docházky u takového dítěte neakceptovatelné. Bylo by žádoucí sledovat tyto děti i v průběhu školní docházky. Možná by jen stálo za to, zeptat se rodičů i dětí, které vstupovaly do školy předčasně, jak hodnotí tuto akci s odstupem několika let. Jestliže rodiče mají zkušenost, že jejich dítě je bystré, dychtivě a efektivně se zajímá o spoustu věcí, pak předčasný vstup do školy představuje pouze jednu možnost, jak rozvíjet potenciality dítěte. Je možné zahájit docházku do kroužků, výuku cizího jazyka, cvičení.

Příklad**Zamysli se a písemně zpracuj :**

- Jaká byla Tvá paní učitelka v 1. třídě? Jak vypadala? Co výborně uměla ? Proč jsi ji měl rád (-a) ?
- Těšil (-a) ses do školy ? Proč?

9 Mladší a starší školní věk.

Popis lekce:

Kapitola popisuje dítě v mladším školním věku, jeho vývoj.

Délka lekce:

45 minut

Klíčová slova:

období latence, období střízlivého realismu, eidetismus, logické operace, vývoj sociálních kontrol a hodnotová orientace, atribuční styl chování dítěte, puberta, prepuberta

Motivace:

S dítětem školního věku se zdravotnický asistent setká při práci v ordinacích dětského lékaře i v lůžkovém zařízení.

9.1 Mladší školní věk

Jako mladší školní věk označujeme období od 6 do 7 let, které začíná nástupem dítěte do školy a končí v 11 - 12 letech nástupem prepuberty. Je to období prvního stupně na základní škole. Psychoanalýza toto období označila jako **období latence**. Vývoj dítěte však pokračuje i v tomto období, ale není tak prudký, jako byl dosud.

Období je označováno jako **období střízlivého realismu**. Školák chce pochopit okolní svět, věci v něm chápe doopravdy, ne jako. Tomu odpovídají realistické kresby, kdy se dítě snaží zachytit to, co doopravdy vidí. Zpočátku období je dítě naivní, pak začíná být mírně kritické a realistické.

Základní schopnosti a dovednosti dítěte.

Zlepšuje se jemná a hrubá motorika dítěte, jeho pohyby jsou rychlejší, svalová síla je větší, dítě jeví zájem o pohybové hry a sportovní činnost. Velký pokrok dělá ve čtení a psaní. Tělesný růst dítěte v tomto období je plynulý, ale individuálně se velmi liší, velkou roli hraje dědičnost.

9.2 Smyslové vnímání a kognitivní vývoj dítěte v mladším školním věku.

Smyslové vnímání

Zrak a sluch zaznamenávají velké pokroky, dítě je pozornější a vytrvalejší. Věci prozkoumává po částech, do malých detailů. Svět se rozšiřuje v prostoru a v čase. Představitivost v období mladšího školního věku dosahuje vrcholu - toto nazýváme **eidetismem**.

Řeč

Dosahuje prudkého rozmachu. Například 7leté dítě užívá 18 633 slov, 11leté dítě užívá 26 468 slov a 15 leté dítě užívá 30 263 slov. (Studie Příhoda, 1963).

Záleží na vnějších podmínkách a na komunikaci s dítětem, vliv má především četba, dále rodina a oboustranná komunikace s dítětem ze strany rodičů a sourozenců.

Paměť

Dítě se učí reprodukovat naučenou látku, od 6 až 7 let cíleně opakuje pro sebe (hra na školu). Učení se více opírá o řeč (dítě s větší slovní zásobou má výhodu). Dítě si osvojuje strategii učení, učí se systematicky pracovat do školy, toto má velký význam pro další učení v jeho životě. Velmi důležitá a dnes opomíjená je spolupráce rodiny a školy. Rodina i škola by měly vystupovat jednotně, požadavky, které na dítě klade škola by měly být podpořeny rodiči a naopak. Také je nevhodné, když rodiče na školu nebo učitele před dítětem nadávají a snižují tímto jeho přirozenou autoritu u dítěte.

Kognitivní vývoj

Kolem 7 let je dítě schopno logických operací, chápe příčinné vztahy, zahrnuje prvky do celku, používá vícerozměrné myšlení. Výkony dětí jsou vázány na jejich motivaci k učení i na ostatních faktorech osobnosti. Intelektová stránka dítěte závisí především na jeho výkonové motivaci a na dobrém pracovním postoji.

9.3 Emoční vývoj, socializace a chování rodičů k dítěti v mladším školním věku

Emoční vývoj a socializace.

Vstupem dítěte do školy začíná jeho začlenění do společnosti. Ve škole získává dítě postavení, které může být vedoucí, dominantní nebo naopak podřízené, kdy se rádo dá vést. Mezi dětmi a později i mezi dospělými se objevují velké rozdíly v chápání společenských rolí. Pozorný učitel toto koriguje a usměrňuje, roli hraje jeho pozorovací schopnost i počet dětí ve třídě. Dochází k vývoji sociálních kontrol a hodnotové orientace - dítě si do školy přináší zvnitřněné elementární normy chování (ví, co se smí a co ne) z rodiny.

V období dochází k vývoji **morálního vědomí** a jednání, dítě chápe mravní normy a hodnoty a podle nich se ve škole chová. Zpočátku ve škole převládá **morálka heteronomní** - určována druhými, jejich příkazy a zákazy. Později nastupuje **morálka autonomní** - dítě uznává určité chování za správné a podle toho se chová a jedná. Na počátku školní docházky je pro dítě určujícím modelem hodnocení paní učitelka. V dalších letech školního života více roste vliv dětské skupiny v kladném i záporném smyslu. Dochází k osvojování sociálních rolí a očekávaných vzorců chování. Pro život je nutné významné upevnění sexuálních rolí, kdy od muže se očekává jiné chování než od ženy.

Chování rodičů k dítěti.

Odráží se tzv. zrcadlová teorie, kdy rodiče dávají dítěti jasně najevo, jak si ho váží, nebo jak ho podceňují. Odráží se teorie modelu, rodiče jsou pro dítě vzorem chování, dítě je napodobuje a

kopíruje. Pro kladné sebehodnocení je důležitý atribuční styl - to je to , jak vnímáme příčiny svých úspěchů a nezdarů . Kolem 10 let děti navazují trvalejší přátelství mezi sebou navzájem, kamarády si již samy vybírají a samy se navzájem navštěvují. Nejdůležitější činností pro děti mladšího školního věku je hra a později práce. Ale dítě, které již začíná pracovat si ještě stále nepřestává hrát! Mnohé děti si hrají i ve starším školním věku. Hra a práce stojí v životě dítěte vedle sebe, nikoli proti sobě, vhodně se doplňují.

9.4 Starší školní věk

Starší školní věk

Je to období od 11 až 12 let do 14 až 15 let, čili je to období druhého stupně ve škole, období povinné školní docházky. Má dvě etapy :

- **Prepuberta-** začíná prvními známkami pohlavního dospívání, končí nástupem menarché (11-13 let) u děvčat a nástupem poluce u chlapců (13-15 let)
- **Vlastní puberta-** trvá do dosažení reprodukční schopnosti (12 -15 let)

Během období dochází k sekundární akceleraci- první známky dospívání se objevují dříve než v minulých letech, ale oddaluje se nástup plné dospělosti , mladí lidé déle studují , později se stěhují od rodičů a později zakládají vlastní rodiny.

Dospívání se vyznačuje zvláštními znaky, kam patří odlišné vyjadřování (časté jsou vulgarismy) , dospívající volí pro odlišení jiné oblečení a úpravu zevnějšku (upozorňují na sebe), velký vliv mají neformální skupiny a vrstevníci (v kladném i záporném smyslu).

Vývoj motoriky zaznamenává velký rozvoj, síla, hbitost a rychlost dosahují vrcholu. Roste slovní zásoba, pokud má jedinec literární talent, objevuje se nejčastěji v období staršího školního věku. V tomto věku se také prohlubují zájmy, především o sport, četbu, hudbu a kreslení.

Kognitivní vývoj

Myšlení je formálně abstraktní, pro období jsou typické častější mravní soudy, velká kritičnost, nespokojenost. Děti v tomto věku projevují velmi vehementně zklamání. Dochází k postupné emancipaci od rodiny. Je nebezpečí, že dítě může lásku k rodičům obrátit v nenávist a úctu v pohrdání . Na mínění a soudy jedince mají velký vliv jeho vrstevníci (kladný i záporný).

Vývojové problémy dospívajících .

Dochází k mnoha rozporům, například k rozporu mezi fyzickou a sociální zralostí, k rozporu mezi rolí a statutem, k rozporu mezi hodnotami starší a mladé generace a k rozporu mezi

hodnotami rodiny a vnější společnosti.

Blíže je toto popsáno v následujícím modulu : Puberta.

Příklad

Zamysli se a písemně zpracuj tyto úkoly :

- ☐ 1. Jak a s čím sis v mladším školním věku hrál (-a)? Nebo na co sis s oblibou hrál (-a)?
- ☐ 2. Jak ses učil (-a)? Učili se s tebou rodiče?
- ☐ 3. Vykonával (-a) jsi v tomto věku doma nějakou trvalou práci? Úkol ?(Například vynášení smetí, hlídání sourozence, venčení psa, krmení rybiček....)

10 Psychologický význam správného vedení her a činnosti dětí. Dětská kresba

Popis lekce:

Lekce popisuje dělení her, hrovou činnost dětí.

Délka lekce:

45 minut

Klíčová slova:

hra, hračka, hrová činnost, dělení her

Motivace:

Zdravotnický asistent se během práce v nemocnici nebo v ordinaci dětského lékaře setká se zdravými i nemocnými dětmi. Děti je nutné zabavit. Znalost hrové činnosti mu k tomu může vydatně pomoci.

K učivu se vztahuje i nahrávka - webcast - zaměstnávání dětí.

V jedné ukázce hrají studenti loutkové divadlo, ve druhé ukázce předvádějí divadlo pomocí maňášků a rukavcových loutek.

10.1 Hra, význam hry pro dítě

Hra je typickou činností zdravého dítěte. Dítě, které nemá možnost si hrát, se opoždí ve vývoji, protože hraní je cvičením souhry mozkových a svalových center. Neposkytne - li vychovatel (rodič) dítěti dostatek podnětů , zaostává vývoj hry stejně jako kterákoliv jiná stránka dětské osobnosti.

Hra je součástí kultury od počátku dějin lidské společnosti. Dokladují to nálezy v archeologických vykopávkách a literárních památkách. Hra provází člověka po celý život (i dospělí si rádi hrají - například společenské hry, míčové hry, kolektivní sporty) a naplňuje především jeho dětství a mládí. Hra jako jedna z hlavních činností dítěte je velkým pomocníkem při výchově a vzdělávání dětí.

Hra je pro dítě cestou k pochopení lidského vztahu k předmětům i způsobů zacházení s nimi. Hra je pro dítě výchozí modelovou situací, na níž poznává nejen svět předmětů kolem sebe, ale i ostatní lidi a sebe sama v určitých situacích.

Flitner (1981) uvádí, že hra napomáhá rozumnému a účelnému životu a dále že hra má smysl sama o sobě.

Význam hry :

- Konfrontace dítěte jako subjektu s fyzickým i sociálním prostředím
- Hra pomáhá navazovat kontakt s dospělými a vrstevníky

- Hra vede ke spolupráci a soutěživosti
- Pomocí hry dítě napodobuje různé sociální situace (hra na školu)
- Hra přispívá k utváření sociálních rolí dítěte (hra na maminku)
- Hra napomáhá zvnitřňování norem při podřizování se pravidlům hry
- Hra pomáhá regulovat a rozlišovat vlastní city, napomáhá utváření pojetí sebe sama
- Hra uvolňuje nadbytečnou energii
- Hra je prostředkem učení (dítě při hře napodobuje činnosti dospělých)

Dítě si hraje proto, že je tvor aktivní a hra mu pomáhá zmocnit se světa, porozumět mu a pochopit ho. Hra vyplývá z potřeby dítěte orientovat se ve světě podle svých sil a možností. Hra přináší dítěti citové uspokojení, uvolnění, které je nezbytné pro reálný vývoj. Hra odráží stupeň fyzického a psychického vývoje dítěte.

10.2 Znaky hry, podstata hrové činnosti

Znaky hry :

Hlavními znaky hry je spontánnost, volnost a dobrovolnost. Dítě si hraje, kdy chce, proto, že samo chce. Hra mu přináší radost a potěšení, nesleduje žádný cíl. Cíl hry je obsažen v činnosti samé, v úsilí, které k činnosti vede, a v pozornosti, kterou dítě hře věnuje. Při hře získává dítě pozitivní, ale i negativní zkušenosti. Hra je nejcennější ve svém průběhu, nikoli výsledku (hmatatelný výsledek hry mnohdy není).

Podstata hrové činnosti :

Odpověď na podstatu hrové činnosti přinášejí různé teorie, jejichž autoři usilují o výklad hry buď z hlediska biologického, nebo psychologického.

- Funkce hry spočívá v tom, že slouží jako odpočinek – Lazarus
- Hra umožňuje vybití přebytečné energie- Spencer
- Hra je projevem napodobivého pudu – Freud
- Hra je formou funkčních cvičení a přípravy pro život- Gros
- Hra je praktickou činností- Platon
- Hra je napodobením činnosti dospělých – Aristoteles
- Hrou dítě získává společenské aspekty- Komenský
- Hra je spojena s prací- Makarenko

Co hra dítěti přináší?

- Možnost sebeuplatnění, přináší mu radost a uspokojení
- Dává dítěti možnost projevit se ve vzájemném styku, vytvářet vztahy s ostatními dětmi
- Hra přináší dítěti cestu k lidskému soužití – hraje si s vrstevníky, sourozenci, rodiči

- Hrou dítě vyplňuje svůj čas, dítě, které si hraje, nemá čas se nudit
- Hra je smysluplnou činností dítěte, smysl odpovídá tomu, co bývá označováno jako samoučelnost hry
- Hra dítěti přináší životní praxi
- Hra je školou verbální komunikace - dítě při hře často nahlas mluví

10.3 Dělení her z hlediska pedagogiky a psychologie

Dělení her z hlediska psychologie :

- Hry intuitivní - nepodmíněně reflexivní , dítě si hraje s nožičkami, ručičkami
- Hry senzomotorické - přispívají k rozvoji smyslů
- Hry intelektuální - přispívají k rozumovému vývoji
- Hry funkční - přelévání vody, přikrývání nádobí pokličkou
- Hry námětové - na lékaře, na obchod, na školu
- Hry fantazijní - hovor s vymyšlenou osobou
- Hry konstruktivní - stavění, vystřihování
- Hry kolektivní - společenské- pomáhají dětem v začlenění do kolektivu vrstevníků
- Hry soutěživé- střílení míčem do koše
- Hry pospolité - na školu, dramatizující hry
- Hry rodinné - na tatínka, na maminku
- Hry stolní - karetní hry, Člověče nezlob se

Dělení her podle pedagogiky :

- Hry tvořivé - spontánní, dítě si volí námět i průběh hry. Sem patří hry předmětové - manipulace s předměty, hry úlohové, námětové - napodobování činnosti dospělých, hry dramatizační - snové, vytváření dějů a hry konstruktivní - záměrná manipulace s předměty
- Hry s pravidly - hry pohybové , sem patří hry s pravidly (na kočku a na myš) a hry intelektuální

Hra se u dítěte vyvíjí s jeho věkem.

Pro každé vývojové období je typický určitý typ hrové činnosti.

Kojenec (dítě do 1 roku) se učí od prvních dnů svého života. Vývoj hrové činnosti je úzce spjatý s vývojem pohybovým a smyslovým. Kojenec si hraje se svým tělem, s předměty okolí i s pečujícími osobami. Pro toto období jsou charakteristické hry funkční a hry manipulační.

Batole (dítě od 1 do 3 let) vykazuje významné obohacení hrové činnosti. Typické pro něj jsou hry experimentální , které jsou charakterizovány činností dítěte (přelévání vody), dále pak hry pohybové a motorické (chůze, poskakování, házení). Pohybové hry napomáhají významně rozvoji pohybových schopností a koordinaci svalů. Batole si rádo hraje s kostkami a skládá na sebe předměty - toto jsou hry manipulační. Z intelektuálních her se objevují hry námětové či úkolové. V tomto typu her se objevuje nejen to, co dítě vidí a slyší kolem sebe, ale i to, co si představuje (holčička má šaty jako princezna). Období mezi 1.- 3. rokem je období nejintenzivnějšího vývoje řeči. Při tom může být hra vydatným pomocníkem. Dítě si při hře osvojuje a zlepšuje výslovnost, intonaci a rytmus řeči, učí se vyjadřovat. Děti v tomto období mají rády říkadla a jednoduché slovní hříčky. Velmi podnětný v tomto věku je i zpěv a poslouchání hudby (dítě „tančí“).

Předškolák (dítě od 3 do 6 let) většinou navštěvuje mateřskou školu, a to především za účelem „pohráni“ si s ostatními dětmi. Toto období bývá označováno jako zlatý věk hry. Hra je pro dítě hlavní a převládající činností. Nejčastěji se objevují hry námětové , kdy děti napodobují činnosti a děje, které viděly (hry na maminku, na průvodčí ve vlaku, na doktorku, na obchod atd.). Intelektuální činnost dítěte podporují hádanky a hry didaktické. S postupujícím věkem se stále více uplatňují hry konstruktivní (stavebnice) a hry senzorické (napomáhají rozvoji smyslů). Velmi oblíbené jsou hry pohybové , pomocí nichž se dítě zapojuje velmi snadno do skupiny vrstevníků.

Je celá řada názorů, jak hru předškolních dětí vést. Nevšímat si toho, jak si dítě hraje, je ale stejně velká chyba jako dítěti do hry neustále zasahovat a vnucovat mu své nápady.

Další velkou chybou je zahrnovat dítě velkým množstvím hraček. Ideální je nechat dítě hrát v klidu, do hry mu nezasahovat, ale sledovat jej (bezpečnost, časté úrazy v tomto věku!) a dle potřeby ho jemně usměrnit.

Dítě mladšího školního věku (od 6 do 10 let) se mění pod vlivem školy a učení a to také mění jeho hrovou činnost. Hra již není hlavní náplní, protože tou se stává učení. V tomto období si dítě hraje s tím a na to, co má podle něj nějaký smysl. Hry jsou více plánovité, promyšlené, uplatňují se kombinační schopnosti dítěte a věcnost. Školák má již své oblíbené hry a často si hraje sám. V tomto období se více diferencují hry děvčat a chlapců. Chlapci preferují pohybové hry s prvky dobrodružství, děvčata více hry pohybové a rytmické, ale taky ruční práce. Oblíbené jsou u obou pohlaví hry dramatické(dramatizace pohádek). Velmi vhodné jsou stavebnice, kdy si dítě trénuje jemnou motoriku a navíc je nuceno přemýšlet. Dítě je v tomto věku u hry více samostatné a hraje si s kamarády i mimo dohled rodičů. Stálá pozornost rodičů je ale i v tomto věku nutná, protože stále hrozí nebezpečí úrazu, které jsou nejčastější příčinou úmrtí dětí v tomto věku.

Dítě staršího školního věku (od 10 do 15 let) si také stále ještě hraje. Převládají hry kolektivní, přestává již platit rozlišení na hry chlapců a děvčat Velkou oblibu mají hry sportovní (vybíjená, házená, na schovávanou) a společenské a stolní hry (šachy, kvarteto, Scrable, Monopoly). Při hrách v kolektivu je důležité chování dětí při hře. Také vedení her dětí v tomto věku má být svěřené dospělé a zodpovědné osobě ,může jí být například vedoucí oddílu nebo dobrovolný skaut.

10.4 Hračka, požadavky na ni

Dítě si nejčastěji hraje s hračkou. **Hračka je materiálně technický předmět v dětské hře.** Mezi hrou a hračkou je těsné spojení, didaktický vztah, hra ovlivňuje výběr použití hračky a hračka podněcuje a vyvolává hru a obohacuje její obsah.

Znaky hračky :

- Funkčnost – se skončením hry mizí její funkce, má uplatnění jen ve hře
- Variabilita - souvisí s funkčností , vhodné je, aby se hračky daly obměňovat a používat v různých druzích her
- Citová přitažlivost - předškolní dítě má úzký citový vztah ke své oblíbené hračce

Funkce hračky :

- Funkce pedagogická - hračka funguje jako podnět, vyvolává hru, připomíná určitou situaci, zkušenost, hračka funguje také jako prostředek hry, jako doplněk hry, funguje jako motorický stimul a působí na rozvoj poznání
- Funkce socializační - hračka funguje jako pojítko mezi dětmi mladšího školního věku, hračka napodobuje společenský život, který dítě kolem sebe vidí, hračka tvoří pojítko mezi dítětem-domovem a MŠ nebo nemocnicí apod.
- Funkce diagnostická - psychotesty, určování barev apod.
- Funkce terapeutická - hračka napomáhá snížení napětí, při léčbě psychických deprivací, v rehabilitaci
- Funkce psychologická - hračka rozvíjí psychiku dítěte

Požadavky na hračku :

- Hygienické a bezpečnostní - tvar, materiál, omývatelnost
- Estetické - vkusnost, barevnost, nevytvářet falešné představy dětí
- Pedagogické - hračka rozvíjí všechny stránky v životě člověka

Každý z nás má své vlastní dětství spojeno s konkrétní hrou a každý z nás jsme měli svoji oblíbenou hračku. Hra má v životě dítěte nezastupitelnou funkci. Rodiče i pedagogové by měli umět dítě při hře vhodně usměrňovat a dětem vhodné hračky dávat. Ideální je, když si rodič najde na své dítě čas a alespoň někdy si s ním hraje. To jsou potom okamžiky, na které rádo vzpomíná dítě, ale i rodič. Toto ovšem mnozí rodiče v dnešní hektické době nedělají, neumějí nebo dělat nechťejí. Přitom čas, který dětem věnujeme, se nedá nahradit žádnými věcnými dary, počítači nebo penězi.

10.5 Dětská kresba

Kresba není pouhou hrou nebo sněním, ale obsahuje také realitu. Dítě do kreslení většinou nenutíme, snažíme se, aby činnost dítě bavila a aby kreslilo rádo. Dítě vystihuje na papíře svá přání, aktuální zájmy nebo to, co ho trápí. Obrázek od dítěte bývá také cenným dárkem těm, které má rádo.

První studie o dětských obrázcích vznikly asi před osmdesáti lety a jsou spojeny se jménem **G.H.Luqueta**. Od té doby zájem o toto téma roste a kresba je stále více využívána, Především v těchto oblastech :

- při testování inteligence
- jako komunikační prostředek (když dítě nezvládá jazyk nebo cítí něco, co neumí vyjádřit)
- jako psychoterapeutický prostředek (ventilace napětí, úzkosti)
- jako prostředek zkoumání afektivity dítěte
- jako prostředek k vyjádření znalostí dítěte o svém těle a jeho situování v prostoru

Vývoj kresby.

Dětské kresby procházejí stadii, která těsně souvisejí s vývojem intelektu dítěte. Každému věku odpovídá specifický typ kresby

1. Stadium - skvrny (do jednoho roku)

Děti kreslí skvrny (v tomto věku však ještě rodiče většinou dítěti do ruky tužku nedávají – právem se obávají neblahých následků)

2. Stadium - čmáranice (1 - 2 roky)

Dítě rádo čmárá všemi směry, aniž by pozvedlo tužku (spokojené dítě kreslí silné čáry a snaží se jimi pokrýt co nejvíce místa) . Toto období je počátkem dětské kresby, souvisí s rozvojem dětské motoriky, dítě kreslí to, k čemu má emocionální vztah

3. Stadium - čarání (2 - 3 roky)

Na rozdíl od předchozího období je ovlivněno intelektuálními faktory. Dítě se snaží napodobit psaní dospělých a v jeho kresbách lze objevit jistý záměr, ale ten je spíše náhodný a někdy je s kresbou propojen až v samém závěru kreslení(dítě své dílo pojmenuje a popíše). Toto období se nazývá náhodným realismem

4. Stadium – hlavonožec (3 - 5 roků)

Obraz a znázornění člověka tzv. **HLAVONOŽCE** (první symbol znázornění člověka, univerzální postava). Postava je znázorněna kolečkem , které představuje hlavu a trup dohromady a k němu přiléhají dvě čáry jako končetiny a později pak přidává ještě dvě další čáry jako ruce, postupně přibývají detaily(jako jsou ústa, oči, vlasy). Kolem 5 - 6 roku začíná dítě kreslit trup (je znázorněn dalším kolečkem), na konci 6.roku je postava úplná se všemi končetinami

5. Stadium - naivní (intelektuální) realismus (5 - 7 let) :

Dítě kreslí to, co zná a co ví. Vyjadřuje autorův osobní svět více než ten vnější.

Od 7 let jsou některé obrázky transparentní (průhledné) například za zdí domu vidíme maminku vařící oběd, pod oblečením postav jsou vidět končetiny. Pokud transparentnost přetrvává až do 10 let, lze usuzovat na retardaci duševního vývoje nebo na poruchy afektivity a senzitivity. Setkáváme se také s perspektivní kresbou , dítě kreslí to , co je důležité největší, objekty jsou uspořádány podle děje, jak šly za sebou. Mezi 5. -7. rokem se objevuje „sklápění“, kdy na obrázku chybí perspektiva, roviny neodpovídají skutečnosti, zobrazení předmětů je disproportionální (dítě obtížně rozeznává, co je horizontální a co vertikální)

6. Stadium- vizuální realismus (7-12 let)

Dítě kreslí to, co vidí, zobrazování postavy z profilu, je objektivnější. V tomto období dochází k velkému skoku – dítě začíná zobrazovat postavu z profilu

Zobrazení lidské postavy

Lidská postava zahrnuje různé prvky, například hlavu, tělo, ruce, nohy, detaily. Postava je nahá nebo oblečená, kouří cigaretu, má vousy, nese kufr nebo deštník.

U kreseb starších dětí jsou výrazné velké hlavy, malé hlavy kreslí děti depresivní a ty, které nepřikládají důležitost vlastní osobě, trpí pocitem méněcennosti.

Nos - ekvivalent falického symbolu, je-li zdeformovaný, mohou se vyskytovat sexuální problémy

Oči - jsou jako zrcadla do duše, velké oči kreslí děvčata a chlapci s homosexuálními sklony.

Vlasy - sexuální atribut

Uši - dítě, které touží po vědění, kreslí velké uši

Ústa - řeč, potrava, erotika. Dítě, které je nenakreslí, může mít problémy ve vztazích

Oblečení postavy - do 7 let může dítě kreslit postavy nahé, od 10 let kreslí dítě postavy oblečené. Kapsy a knoflíky podtrhují důležitost postavy.

Policista - agresivní postava, asociální tendence u dítěte, které je kreslí

Klaun - oblíbený námět, dítě jím často vyobrazuje sebe

Kovboj - velký, silný, dělá dojem na okolí

Rodina pohledem dítěte

Otec - v normálních situacích je jeho hodnota zvyšována. Agresivita- zmrzačení postavy, případně je postava zmenšena a odsunuta do pozadí. Znehodnocení postavy se může projevovat překážkami- kus nábytku, zeď, velká vzdálenost

Matka - důležité je všimnout si místa, kde na papíře stojí. Většinou je uprostřed papíru. Pokud je od otce oddělena (i dítětem), trápí dítě konflikty mezi rodiči. Nepřítomnost rodičů- vyjímečná, rodiče nekreslí děti, které se za ně stydí, nebo s nimi mají konfliktní vztahy

Sourozenci - i vyrovnané dítě se může nekreslit s rodiči samo, dokáže zdůvodnit, proč tam sourozenec není

Barvy

Červená - do 6 let nejoblíbenější barva. Po 6 roce její použití znamená agresivitu a nedostatečnou kontrolu emocí.

Modrá - používají i děti mladší 5 let, pokud užívá výhradně modrou- přílišná sebekontrola

Zelená - odráží sociální vztahy

Žlutá - samotná nebo v kombinaci s červenou. Znamená závislost dítěte na dospělém člověku

Hnědá - špatná rodinná a sociální adaptovanou dítěte

Fialová- znak neklidu, ve spojení s modrou- úzkost

Černá - úzkost, někdy svědčí o bohatém vnitřním životě

Využití kresby v diagnostice

Kresba je prostředek, který může přispět k pochopení mnohých nejasností (ne každé dítě je hovorné a sdílné) :

- temný les znázorňuje dobrodružství, ale i pocit ztraceného dítěte

- duchové s velkýma očima zosobňují strach
- obrázky příšer jsou normální a kreslí je i spokojené a šťastné dítě (zpozornět, pokud jsou strašidla krutá, pláčou nebo někoho zraňují)
- kresba dítěte ze zdravého rodinného prostředí zabírá celý papír

V nemocnici u malých pacientů se může kresba využít při stanovení charakteru bolesti (kdy dítě nakreslí postavu podle toho, jak se cítí) nebo například při intenzitě bolesti se mohou používat smajlíky (kdy usměvavý smajlík znamená žádnou bolest, zamračený smajlík větší bolest a ubrečený smajlík velkou bolest).

Příklad

Úkol :

Najdi doma své kresby z dětství, přines je do školy. Společně s vyučující a se spolužáky si kresby prohlédněte.

11 Puberta

Popis lekce:

Lekce popisuje psychické a somatické změny během puberty.

Délka lekce:

45 minut

Klíčová slova:

puberta, prepuberta, sekundární akcelerace, individuální akcelerace, sekundární pohlavní znaky, menarché, poluce

Motivace:

Žák se naučí chápat lépe změny, kterými sám prochází. Učí se porozumět kamarádům a spolužákům.

11.1 Prepuberta, vlastní puberta

Puberta.

Období puberty koresponduje se starším školním věkem, kdy puberta u starších dětí v našich klimatických podmínkách nastupuje.

Popisujeme dvě období, prepubertu a na ni navazující vlastní pubertu :

- **Prepuberta**- období začíná prvními známkami pohlavního dospívání a končí nástupem menarché u dívek a poluce u chlapců (11-13 let u dívek a 13- 15 let u chlapců)
- **Vlastní puberta** - období trvá do dosažení reprodukční schopnosti (13-15 let u dívek a zhruba do 17 let u chlapců)

Dnes je popisována **sekundární akcelerace** – druhotné zrychlení, to znamená, že první známky dospívání se objevují dříve, než tomu bylo v minulosti , ale oddaluje se nástup plné dospělosti (mladí lidé déle studují a déle bydlí u rodičů).

11.2 Psychické změny během puberty

Dospívání- puberta se navenek projevuje těmito znaky :

- Odlišné vyjadřování - často vulgarismy, chtějí na sebe upozornit
- Oblečení, úprava - chtějí se odlišovat od skupiny, kam patří
- Neformální skupiny, vrstevníci - mají na jedince větší vliv než vlastní rodina nebo rodiče

Vývoj motoriky v období puberty :

- Síla, hbitost, rychlost - dosahují vrcholu
- Roste slovní zásoba - pokud má dospívající literární talent, objeví se v tomto období
- Zájmy - sport, četba, hudba, kreslení- prohlubují se

Kognitivní vývoj v období puberty :

- Myšlení formálně abstraktní- typické jsou častější mravní soudy, vysoká kritičnost, stálá nespokojenost, zklamání ze sebe i společnosti
- Emancipace od rodiny - jedinec se odpoutává od své primární rodiny, může lásku k rodičům obrátit až v nenávist a úctu v pohrdání .Časté konflikty s rodiči a prarodiči.

Vývojové problémy v období puberty a dospívání (do 20 let) :

- Rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí – fyzicky je jedinec mnohem vyspělejší a silnější než sociálně
- Rozpor mezi rolí a statutem - mladý člověk vypadá vyspělejší, než je ve skutečnosti. Okolí jej může považovat za staršího a podle toho se k němu chová
- Rozpor mezi hodnotami mladé a starší generace – starší generace vyznává jiné hodnoty, má jiný vkus, poslouchá jinou hudbu, čte jiné knihy, vyhledává jinou společnost než generace mladší
- Rozpor mezi hodnotami rodiny a vnější společnosti - hodnoty, které rodina vyznává se mohou lišit od hodnot, které uznává společnost

11.3 Tělesné změny během puberty

Puberta je obdobím velmi složitých a komplikovaných změn. Jedná se o změny morfologické, fyziologické i psychické. Hlavním projevem je **dozrávání pohlavních žláz a začátek jejich činnosti**. Pohlavní žlázy začínají produkovat pohlavní hormony a pohlavní buňky.

Nejnápadnějším znakem vyvrcholení puberty je zrychlení růstu do výšky - **individuální akcelerace**. Projevuje se hlavně prodlužováním dlouhých kostí. Mezi nástupem růstové vlny u dívek a chlapců je rozdíl až 2 roky. Na překotný růst v pubertě působí podvěsek žlázy s vnitřní sekrecí - podvěsek mozkový, štítná žláza, nadledviny, pohlavní žlázy, šišinka a brzlík. Počátkem puberty dochází k uvolňování gonadotropních hormonů z adenohypofýzy (přední lalok podvěsku mozkového).

U dívek se začínají tvořit pohlavní hormony- **estrogeny a progesteron**. Tím dochází ke zrání vajíčka, k ovulaci a k **menarche** (první menstruaci) - v průměru ve 13 letech.

U chlapců kolem 15 let dochází k nočnímu samovolnému výronu semene- **poluci**. Tvoří se

hormon **testosteron**.

Výskyt menarche a poluci označujeme jako **fyziologickou pubertu**.

V době nástupu puberty existují i v rámci jednoho pohlaví rozdíly. Ty jsou dány mimo jiné i geneticky.

Průměrné hodnoty nástupu puberty - **normotyp**,

zrychlený nástup puberty - **akcelerovaný typ**

opožděný nástup puberty - **retardovaný typ**

Vlivem pohlavních hormonů dochází k **rozvoji sekundárních pohlavních znaků** :

U dívek : větší ukládání podkožního tuku, zaoblené tvary, růst mléčné žlázy, ochlupení.

U chlapců : ochlupení v krajině stydké, později v podpaží, na toto navazuje mutace a růst vousů, na krku se rýsuje „ ohryzek „ , dochází k rozvoji svalstva a síly, tvar těla je hranatý , zvyšuje se svalová síla – ideální je orientace na sport.

Příklad

Úkoly- přemýšlej a napiš :

1. Napiš, jak si prožíval (-la) svoji vlastní pubertu. Co jsi rád (-a) dělala, jaké jsi měl (- a) koníčky?
2. Co ovlivnilo Tvoji volbu školy, oboru vzdělání ?
3. Jak Tě ovlivnili vrstevníci, kamarádi ?

12 Literatura

1. Langmeier, J., Krejčířová, D. Vývojová psychologie, 2. aktualizované vydání. Grada 2006
ISBN 80-247-1284-9
2. Vágnerová, M., Valentová, L. Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita. Univerzita Karlova
Praha 1994 ISBN 80-7066-384-7

13 Seznam správných odpovědí na autotesty

14 Rejstřík